

Metodicko-informačný materiál

Ako pracovať so žiakmi s vývinovými poruchami učenia na ZŠ a SŠ

(materiál pre rodičov, pedagógov, odborných zamestnancov)

Centrum pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie, Športová 40, Nové Mesto n. V.

Spracovala: Mgr.Moravčíková Andrea

Špecifické vývinové poruchy učenia (ďalej ako VPU) sú definované ako narušená schopnosť naučiť sa čítať, písať, počítať pomocou bežných výukových metód pri priemernej úrovni inteligencie a primeraných sociokultúrnych podmienkach. Najčastejšie sa vyskytujúce špecifické vývinové poruchy učenia sú:

- *Dyslexia* – porucha osvojovania čítacích schopností.
- *Dysgrafia* – porucha osvojovania písania.
- *Dysortografia* – porucha osvojovania pravopisu.
- *Dyskalkúlia* – porucha osvojovania matematických schopností.

Klasifikácia v Medzinárodnej klasifikácii chorôb (10.revízia, 1992) MKCH:

- F 81.0 *špecifická porucha čítania* (u nás označovaný termínom *dyslexia*)
- F 81.1 *špecifická porucha písania a hláskovania* (u nás označovaná ako *dysortografia*)
- F 81.2 *špecifická porucha aritmetických schopností* (označovaná ako *dyskalkúlia*)
- F 81.8 *iné vývinové poruchy školských schopností* (u nás ako *dysgrafia - vývinovú expresívnu porucha písania*)

Za dieťa s VPU sa považuje žiak, ktorému na základe psychologického a špeciálnopedagogického vyšetrenia bola diagnostikovaná niektorá z uvedených porúch učenia. Podľa viacerých autorov môžu VPU vzniknúť na rôznom podklade a môžu sa symptomaticky manifestovať v rôznej miere. Priamymi príčinami bývajú najčastejšie rôzne deficity v oblasti pamäte, deficity vo vnímaní, deficity funkcie myslenia, rečové deficity, nedostatok motivácie, koncentrácia pozornosti, emocionálne faktory a pod.

Dyslexia

Je porucha osvojovania čítacích schopností - znížená schopnosť správne čítať – napriek primeranej inteligencii, normálnemu sociokultúrnemu zázemiu a bežným vyučovacím metódam. Úroveň čítania je na výrazne nižšej úrovni, ako sa očakáva vzhľadom na iné schopnosti a výkony žiaka.

Porucha čítania môže postihovať rýchlosť čítania (dieťa číta pomaly alebo len slabikuje), správnosť (dieťa zamieňa písmená, domýšľa si text), porozumenie čítaného textu (aj jeho reprodukcia je veľmi slabá).

Dyslektici si zamieňajú tvarovo a zvukovo podobné písmená, slová lúšťa alebo si ich domýšľajú. Čítanie je pre nich veľmi namáhavé a často mávajú problémy so zapamätaním učiva. Rečové ťažkosti často súvisia so špecifickou poruchou čítania - tejto poruche často predchádza anamnéza porúch vývinu reči a jazyka.

Prejavy dyslexie:

- ťažkosti v rozlišovaní tvarov písmen aj tvarovo podobných písmen
- znížená schopnosť spájať písanú a zvukovú podobu hlásky
- problémy v rozlišovaní zvukovo podobných hlások
- inverzie - nedodržanie poradia písmen
- pridávanie písmen, slov
- vynechávanie písmen, slabík
- domýšľanie si slova podľa správne prečítaného začiatku
- nedodržiavanie dĺžok samohlások, ťažkosti v mäkkčení
- neschopnosť čítať s intonáciou
- nesprávne čítanie predložkových väzieb
- nepochopenie obsahu čítaného textu
- dvojité čítanie

K nešpecifickým prejavom patria aj *deficity v pozornosti, v pamäti, motorike* – porucha koordinácie pohybov, jemnej motorike, ťažkosti v *pravo-lavej orientácii, časovo-priestorovej orientácii, problémy v rečovom prejave* – znížený jazykový cit, nesprávna výslovnosť, artikulačná neobratnosť, *poruchy aktivity, odlišnosť v spôsobe uvažovania a spracovávaní informácií* (deti s VPU často preferujú neštandardné spôsoby uvažovania a menej účelné spôsoby osvojovania učiva - uprednostňujú mechanické, náhodné učenie), majú *nízkú schopnosť systematického prístupu* v akejkolvek činnosti, *ťažkosti s primeranými reakciami na rýchle sa meniace podnety a rešpektovaním ich postupnosti, poruchy exekutívnych funkcií* – ťažkosti v oblasti organizácie práce, v plánovaní i s kontrolou výsledkov, *nedostatočná kapacita pracovnej pamäti* (na verbálne i neverbálne podnety), *menšia flexibilita a efektívnosť činnosti*.

Reedukácia dyslexie:

Práca s dyslektikmi by mala vždy začínať motiváciou, potom nasledujú prípravné cvičenia. Každú etapu je vhodné rozčleniť na jednotlivé kroky s ohľadom na individuálne potreby žiaka. V príprave sa zameriavame na individuálne rozvíjanie tých funkcií, ktoré sú oslabené a sú príčinou ťažkostí a poruchy.

Pri *reedukácii dyslexie* sa zameriavame na nižšie uvedené oblasti, pričom je nevyhnutné dodržiavať ich uvedenú postupnosť (nechcieť hneď čítať, ak dieťa nemá dobre osvojené všetky písmená):

1. Osvojovanie si písmen
2. Rozlišovanie a fixovanie tvarovo podobných písmen (rozlišovanie b/d, m/n)
3. Spájanie hlások a písmen do slabík
4. Spájanie slabík do slov, čítanie slov
5. Čítanie textu
6. Porozumenie čítanému textu
7. Tempo čítania

1. Osvojovanie, vyvodzovanie, fixácia písmen

- Vhodné je využívať rôzne druhy tzv. obrázkovej abecedy (písmeno je spojené s obrázkom, napr. A a - auto). Vyvodzovať sa doporučuje zároveň tlačené a písané písmeno v spojení s riekankou a obrázkom. Odporúča sa využívanie prírodných zvukov, spojenie s pohybom, obrázkom, s riekankou a pod.
- Využívanie rôznych druhov pomôcok: karty a kocky s písmenami, písmenkové pexesá, hry s písmenami - jednoducho čokoľvek s písmenami, s čím sa dá hrať.
- Písanie písmen do múky, krupice, piesku, obťahovanie tvarov písmen - napr. kriedou napísať písmená na brúsny papier (šmirgel) - vďaka drsnosti papiera vníma tvar písmena intenzívnejšie, modelovanie z drôtu,...
- Deti obľubujú dokresľovanie písmen - dokončovanie neúplných tvarov písmen (odstupňovať - spočiatku chýbajú len malé časti, neskôr väčšie časti písmen).
- Vytváranie obrázkov z písmen - napr. z tlačeného O - vytvorte tvár, A - strechu domu...
- Hra sa písmenkou skrývačkou (vpísať písmena do okienok na obrázku - napr. hradu - dieťa ich hľadá)
- Využívanie reliéfu - dieťa obťahuje písmeno vyryté (vystúpené v dreve, plastelíne, plaste
- Písmenkové puzzle - rozstrihajte väčší formát písmena na menšie časti a dieťa ho poskladá.
- Využívanie korálok s písmenami, ktoré dieťa navlieka na gumu (naťahovaním a zmršťovaním gummy naznačuje analýzu a syntézu). Pri spojovaní písmen sa dá využívať aj pohybovú aktivitu a rovnako ako pri všetkých cvičeniach dieťa zreteľne vyslovuje a zároveň číta. Využite aj mozaikovú abecedu, kocky s písmenami apod.
- Písmenková lopta - na loptu urobte predeľovacie čiary a do vzniknutých priestorov dopíšte písmená. Potom sa s loptou hrajte - hádžte, kotúľajte - dieťa číta písmeno, na ktoré vidí, keď loptu chytí, dokotúľa sa k nemu.
- Využívanie písmenkových pečiatok (razítka)- odtláčajte písmená na papier - tvoríme slabiky, slová, vety.
- Zábavné hry - písanie písmen na chrbát dieťaťa - povie, aké písmeno ste napísali, potom sa vymeňte.
- Na písanie písmen nevyužívajte len zošit, využívajte papiere rôznej veľkosti a materiálu, tabuľky, ale i iné materiály (napr. nastriekať penu na okno a písať tam písmená a pod.)

2. Rozlišovanie a fixovanie tvarovo podobných písmen

- Rozlišovanie tvarovo podobných písmen - začíname so znovu vyvodzovaním písmena jedného pomocou spojenia s obrázkami, potom vyvodzovanie druhého písmena, obťahovanie písmen na tabuli, obťahovanie tvarov písmen z polystyrénu, z drôtu a pod., so zatvorenými aj otvorenými očami, porovnávanie slovným komentárom, farebným rozlíšením, vyhľadávanie a farebné krúžkovanie písmen v texte, podčiarkovanie slov, ktoré obsahujú tieto písmená. Nasleduje čítanie slabík a slov, ktoré obsahujú najskôr jedno, potom druhé písmeno. Po zafixovaní oboch písmen nasleduje práca so slovami, ktoré obsahujú obe písmená.
- Využívanie spojenia písmen s obrázkami (b - bubon, d - dom), spájanie týchto písmen s časťami tela b - ako brucho, d - ako zadok.

- Využívanie skladania, dokresľovania písmen a vymaľovávanky, kde písmeno **b**-vyfarbuje dieťa napr. červenou a písmeno **d**-zelenou farbou, úlohy na krúžkovanie, podčiarkovanie určeného písmena, vyfarbovanie obrázkov s písmenami s určením farby písmena.
- Vhodné je využívanie pracovných listov pre dyslektikov ako i čitateľských tabuliek.
- Obúvanie písmen **m,n** - vystrihnite 5 topánočiek - dieťa ich bude písmenkám obúvať: písmeno **m** má 3 topánočky, písmeno **n** - dve topánočky.

3. Spájanie hlások a písmen do slabík

- Najprv tvorenie slabiky s využitím samohlásky „a“ (ma, pa, la, va..) napr. l, a = la. Najprv vyslovíte písmená samostatne a až potom ich spojíte do slabiky. K tomu motivujte aj dieťa.
- Na tvorenie slabík využívajte kocky s písmenami, modely písmen, kartičky s písmenami, navliekacie korálky s písmenami - čokoľvek zábavné, nácvik spájania písmen do slabík.
- Veľmi efektívne je hra s písmenami pripevnenými na gumičke. Na gumu pripevníme 2 písmená – ak gumu roztiahneme, oddialia sa od seba a tvoria samostatné písmená. Napr. M, A. Keď gumu uvoľníme, písmená sa spoja a tvoria slabiku MA.
- Vhodné sú aj hry s rukami. Napr. Natiahneme, vystrieme ľavú ruku a vyslovíme hlásku P. Vystrieme druhú ruku a vyslovíme: A. Tleskneme oboma rukami, spojíme ich a vyslovíme PA.
- Je nevyhnutné dodržiavať postupnosť nácviku - najprv slabiky so samohláskou a v kombinácii so všetkými písmenami, potom kombinácie ďalších samohlások (e,i,o,u,,ô,ia,ie,iu) so všetkými písmenami. Keď dieťa spája slabiky, prejdeme na tvorenie slov so slabík.

4. Spájanie slabík do slov, čítanie slov

- Vhodné je využívanie hier ako Domino a Pexeso, karty so slabikami, drevené doštičky so slabikami.
- Potrebné je využívanie tzv. čitateľských tabuliek a iných publikácií určených pre dyslektikov, ktoré sú k dispozícii pre dyslektikov aj s farebne zvýraznenými slabikami, postrehovanie (rýchla expozícia) slabík a slov
- Pri čítaní učte dieťa využívať tzv. čítacie (dyslektické) okienko - pomôcka, ktorou žiak pohybuje po texte a v okienku uprostred má len danú slabiku alebo len slovo, ktoré má prečítať.
- Najprv čítajte slová zložené s dvoch slabík, potom počet hlások a slabík v slove zvyšujte.
- Niektoré deti odmietajú používanie okienka (najmä v škole). Existuje využívanie tzv. tajného okienka - dieťa si položí na text ukazovák a prostredník vedľa - ich spojením vznikne hore pomyselné okienko.
- Naučte dieťa ukazovať si prstom počas čítania - vďaka tomu sa v texte ľahšie orientuje a nestratí sa tak rýchlo.
- Ak je to možné, dieťa si práve čítaný text - slabiku môže podčiarkovať.
- Nezabúdajte na dodržiavanie postupnej náročnosti čítania (od jednoduchých slov k zložitejším).
- Hry typu Scrabble, Merlin, Amos,

Postupnosť pri čítaní slabík a slov má byť nasledovná: *otvorené slabiky* (ma, na la, sa), *zatvorené slabiky* (non, pap), *jednoslabičné slová* (nos, pes, daj), *dvojslabičné slová z otvorených slabík* (mama, máva), *trojslabičné slová z otvorených slabík* (koleno, dávajú, priletí), *kombinované slová z otvorenej a zatvorenej slabiky* (potok, jazyk), *postupne zložitejšie slová so zhlukom spoluhlások na začiatku, v strede, na konci až po viacslabičné slová.*

Zvládnutie slabiky ako celku je veľmi dôležité. K zautomatizovaniu čítania slabík sa využívajú slabiky na kartách, čítanie slabík s využitím počítača, zvýrazňovanie jednotlivých slabiky oblúkmi. Postupne sa skracuje čas pre zvládnutie slabiky, pauzy medzi jednotlivými slabikami sú kratšie, čítanie sa stáva plynulejším. Ak sú deti príliš skoro vedené od čítania po slabikách ku čítaniu celých slov a ešte nezvládajú poriadne slabiky, čítajú si slová potichu pre seba po písmenách a až potom ich vyslovia nahlas (dvojité čítanie). Vedte dieťa k hlasnému slabikovaniu a hlasnému čítaniu. Dvojité čítanie (najprv potichu a potom nahlas) je nesprávne, pretože si to môže zle potichu prečítať, zabudne to a vysloví niečo iné. Dieťa často povzbudzujte a motivujte k výkonu pochvalou a vyjadrením pochopenia jeho problémov. Keď dieťa zvládne čítanie slov samostatne, prechádzame na čítanie viet a krátkych, jednoduchých textov.

5. Čítanie textu

- Spočiatku čítajte krátke texty s krátkymi, jednoduchými vetami, postupne náročnejšie a na čítanie ťažie slová s dieťaťom čítajte pred samotným čítaním celého textu (predtrénujte ich).
- Vyberajte také texty, v ktorých sa niektoré slová opakujú alebo také, v ktorých sú slová, ktoré dieťa vie prečítať bezchybne.
- Uprednostňujte texty písané veľkým písmom, bežné, jednoduché, ale výrazné písmo.
- Text by mal byť dostatočne členený (rozdelený do odsekov, nie všetko v jednej kope).
- Vhodné je čítať z tzv. čitateľských tabuliek určených a textov vytvorených pre dyslektikov.
- Vhodné je vybrať niekoľko textov spĺňajúcich základné požiadavky (náročnosť, veľkosť písma...) a dať dieťaťu možnosť, aby si samo vybralo čo chce čítať.
- Pozor na zdĺhavé čítanie. Držte sa zásady - čítajte radšej kratšie, ale častejšie.
- Cvičte orientáciu dieťaťa v texte - zadajte mu slovo, ktoré má vyhľadať, určite mu, v ktorej časti článku má zakryť niektorú vetu ...

K čítaniu celých slov prechádza dieťa plynule skracovaním páuz medzi čítaním slabík. Problémy sa môžu prejavíť pri čítaní slov typu *les, pes*, kde ide o uzavretie otvorených slabík. Môžeme využiť globálne čítanie slov. Dieťa vymenúva predmety na obrázku, spoločne s učiteľom k nim prikladá napísané slová (*les, pes, puk, myš* atď.). Po niekoľkonásobnom opakovaní číta slovo bez obrázku, neskôr vo vetách. Ďalšou možnosťou je čítanie slov od základnej slabiky: *la - šla - šlape - našla - vyšla - prišla le - les - lesník - lesík* atď.

Námety na prácu s textom v učebnici:

- Úlohy zamerané na pochopenie obsahu: vymysli koniec príbehu, nakresli obrázok, podľa obsahu čítaného textu, vymysli iný názov textu,...
- Úlohy zamerané na čítanie ťažších slov: podčiarkni najťažšie slová, poskladaj slová z písmen, slová napíš - vyberieme ťažké slová a následne s nimi so žiakom pracuje, napr. nástenka - vytvor slovo zo slabík, napr. sten – ka- ná, - doplň chýbajúce písmená, napr. n_ste_ka, - napíš písmená v správnom poradí, napr. a n s e k t á n = nástenka.
- Čítaj tak, ako keby si komentoval športový zápas alebo ako keby si čítal tajomný príbeh.
- Prečítaj čo najviac slov na jedno nadýchnutie.

6. Porozumenie čítanému textu

Porozumenie je jednou z požiadaviek pri nácviku čítania. Najmä u detí s problémami v čítaní, ktoré sú príliš sústredené na technickú stránku výkonu, obsah textu uniká - dieťa nie je schopné rozprávať obsah prečítaného článku, ale má problémy napr. v matematike pri riešení slovných úloh a vo všetkých predmetoch, v ktorých má získavať informácie čítaním z textu. Podmienkou čítania s porozumením sú schopnosti: zrakového rozlíšenia písmen, akustického rozlíšenia foném, koordinácie očných pohybov, spolupráce ľavej a pravej hemisféry, analýza a syntéza jednotlivých písmen do funkčných celkov – slov slabík a schopnosť rozoznávať vetnú melódiu intonáciu a spojovať ju s určitým významom.

Príprava na čítanie textu - motivačný rozhovor o článku, ktorý sa bude čítať - aktivizácia slovnej zásoby, rozhovor na tému súvisiacu s obsahom textu - čítanie slov vybraných z textu z tabule, na kartách, čítanie celých viet, čítanie slov z poprehadzovaných slabík, písmen, čítanie slov s vynechanými písmenami, čítanie náročnejších slov, zmyslové cvičenia zamerané na rozvíjanie zrakového a sluchového vnímania s využitím slov, či obrázkov z textu.

Práca s textom: spočítaj odstavce, riadky, vyhľadaj a prečítaj najdlhšie (najťažšie) slovo, slovo obsahujúce určité písmeno, prečítaj slovo začínajúce (končiacie) na určenú hlásku, čítaj len prvé (posledné) písmená v slovách - prečítaj napr. druhé slovo na treťom riadku, prečítaj jednu vetu a nauč sa ju naspamäť a pod. Cieľom týchto cvičení je "ohmatať" si text pred vlastným čítaním.

Čítanie textu vo dvojici - striedavo číta jednu vetu (jedno slovo) žiak, jednu vetu dospelý, resp. *spoločné čítanie* - čítanie viet dvakrát či viackrát a pod.

Pri nácviku čítania s porozumením doporučujeme prevádzať nasledovné cvičenia:

- priradaovanie slov, poprípade celých viet k obrázkom - dieťa prečíta slovo, vetu na kartičke, priradí k nej odpovedajúci obrázok, vykoná príslušný pokyn, povie vlastnými slovami obsah vety alebo vyjadrí ho obrázkom
- na prúžkoch papiera sú rozpísané jednotlivé vety - dieťa ich má poukladať podľa deja do správneho poradia
- ilustrácia textu, na začiatok stačí jednej vety
- prekryvanie spodných častí písmen alebo jedného slova vo vete tak, aby pri čítaní si dieťa muselo vyvodiť chýbajúce slovo podľa významu, obsahu, zakrývanie celých slov vo vete. Na oblohe svieti ...
- pracujeme s textom, v ktorom sú niektoré slová vynechané, sú uvedené oddelene od textu, napr. vedľa neho, pod textom, dieťa si najprv prečíta uvedené slová, až potom číta text, do ktorého slová doplňuje
- v texte sa uvádza niekoľko slov navyše, dieťa podľa významu určuje, ktoré slová do textu nepatria
- čítanie známeho textu, v ktorom sú vynechané (prelepené) slová - dieťa číta krátky text, potom ho číta znovu, ale text je upravený tak, že sú niektoré slová vynechané
- využívanie kombinácie počúvania s vlastným čítaním, dieťa si časť textu vypočuje, potom porozpráva obsah, ďalšiu časť dočíta samo a porozpráva zvyšok deja
- dokončovanie príbehov, vymýšľanie vhodných nadpisov, a pod. - snahou je viesť dieťa aj k ústnemu vyjadreniu - rozvoj slovnej zásoby, vyjadrovacích schopností

7. Tempo čítania

Čítanie sa stáva plynulejším najmä podporovaním správnej techniky čítania, rozvíjaním oslabených perцепčných a kognitívnych funkcií, postupným zvládaním stále náročnejších slov pri kľudnom prístupe a nezdôrazňovaní chýb alebo tempa čítania. Môžeme ho zlepšiť aj používaním čítacieho (dyslektického) okienka, kombináciou bežného ukazovania pomocou ukazováka, rozčleňovanie slov na zvládnuteľné úseky, precvičenie izolovaných náročnejších slov, členenie a vhodná voľba textu. využívanie vhodnej motivácie a špeciálnych metód a PC programov, ale aj rôznych metód na zlepšenie techniky a tempa čítania (metóda globálneho čítania, Fernaldovej metóda, techniku SFUMATO).

Metódy práce so staršími žiakmi:

Prípravné cvičenia:

1. Precvičovanie nácvičných (neznámych, ťažkých) slov z textu.
2. Rozhovor o texte – domýšľanie si obsahu pomocou nácvičných slov.
3. Čítanie textu spolu s dospelým.
4. Žiak až následne číta text sám.

✓ *Párové cvičenia - simultánne:* (vysoká účinnosť)

1. *Fáza – simulačná* – dospelý predčíta a žiak v tesnej synchronizácii číta tesne za ním
2. Po zvládnutí čítania *nasleduje čítanie bez podpory dospelého*, po signále je možné čítanie opäť synchronizovať.

✓ *Čítanie v duete: (dublované)*- dospelý číta spolu so žiakom a prispôsobuje tempo čítania jeho schopnostiam.

✓ *Striedavé čítanie* – dospelý s astrieda s dieťaťom po prečítaní vety alebo odstavca podľa dohody.

✓ *Čítanie s kontrolou diktafónu* - jednotlivé slová sú nahraté s pauzou. V pauze žiak opakuje slová.

✓ *Tieňové cvičenia* - dospelý číta jedno slovo v predstihu - získavanie dobrého rytmu, menšie vnímanie vlastných nedostatkov, dobré čitateľské návyky.

✓ *Počúvanie predčítaného textu rodičmi* - dospelý aktívne počúva.

✓ *Čítanie pomocou čítacieho okienka:* Odstraňuje dvojité čítanie, zabraňuje neúčelným očným pohybom.

✓ *Vysvetľovanie neznámych slov* – odporúča sa vopred ich vysvetliť, natréňovať.

Zásady reedukácie čítania:

- nápravu čítania začať vo fáze, ktorú žiak dobre ovláda (aj za cenu, že bude pracovať ako v 1.roč.ZŠ)
- čítanie si užívajte, ak to tak nie je, skúste zmeniť miesto, prístup alebo dôvod, prečo čítate
- čítajte kratšie texty – pravidelne, častejšie – 3-4x počas dňa
- preneste čítanie do bežných každodenných činností (varenie –recept, nakupovanie- zoznam)
- neopravujte dieťa počas čítania spôsobom: „zle, chyba, ešte raz...“
- slová, ktoré dieťaťu nejdú alebo sú dlhšie, prepíšte na papier, hrajte sa s nimi (rozstrihať na slabiky, vyfarbiť každé písmeno inou farbou, spočítať písmená,...)
- cieľ – čítanie s porozumením, nie rýchlosť čítania
- texty by mali zodpovedať obsahovo primerane veku žiaka
- časté opakované čítanie textu je neefektívne – zapamätanie si textu žiakom naspamäť

- čítanie je namáhavou aktivitou – nečítať za každú cenu celý text, text by mal byť kratší a prehľadný
- k čítaniu viesť žiaka cez jeho záľuby
- efektívnosť zvýšime spoluprácou rodič-učiteľ-špeciálny pedagóg
- rozvahy, pokoj, pohodu, vieru v nápravu, umenie pochváliť drobný pokrok

Dysgrafia

Špecifická porucha písania - postihuje najmä grafickú stránku písomného prejavu - jeho čitateľnosť, úpravu, osvojovanie jednotlivých písmen a prevedenie hlások do písanej podoby (dieťa si ťažko zapamätá písmená a taktiež ich s ťažkosťami píše). U dysgrafie je problém sústrediť sa na obsahovú aj gramatickú stránku písomného prejavu pri oslabenej jemnej motorike. Dysgrafia sa premieta do všetkých predmetov.

Prejavy dysgrafie:

- písmo je krčovitité, neisté a roztrásené - všeobecne nečitateľný písaný text, napriek dostatočnému času
- tendencia k miešaniu písaného a tlačeneho písma
- nepravidelná veľkosť, tvary písmen, nerovnosť línií, sklonu, nerešpektovanie lineatúry
- komolenie slov, zámeny písmen, prehadzovanie písmen, ich poradia (sprava doľava), vynechávanie časti slova, alebo jednotlivých písmen, opakovane zamieňanie niektorých písmen za iné, časté pravopisné chyby nedopísané slová, písmená, vynechávanie slov
- vynechávanie, nesprávne umiestnenie diakritiky a interpunkcie - čiarky, mäkčene, bodky
- zrkadlové písanie písmen (ale aj číslíc)
- nepravidelné priestorové usporiadanie vzhľadom k riadkom a okrajom, nepravidelná hustota medzi slovami a písmenami
- atypický a nesprávny úchop písacieho náčinia
- prílišný tlak o podložku pri písaní
- zvláštne držanie a poloha tela pri písaní
- pri písaní - diktovanie si sledu písmen v slove, pozorovanie svojej píšecej ruky, výrazne pomalé tempo písania
- obsah napísaného nekoordinuje so skutočnými žiakovými jazykovými schopnosťami

Základným prístupom ku žiakom s dysgrafiou je snaha znížiť negatívny vplyv písania na učenie a vyjadrovanie vedomostí žiaka. Zadanie úloh pre takého žiaka má rešpektovať jeho ťažkosti v písomnom prejave. Doporučuje sa uprednostniť ústnu formu overovania vedomostí, resp. znížiť pomer písomných prác v prospech možností vyjadrovať sa ústne (odpoveďou, resp. vyjadrením, splnením úlohy prostredníctvom hovorenej reči).

Pri práci so žiakom s dysgrafiou je potrebné dodržiavať nasledovné zásady a vzdelávacie postupy:

- Žiakovi s dysgrafiou je potrebné poskytnúť viac času na písomné úlohy, vrátane písania si poznámok, prepisov textov alebo písomných testov (písomiek), zadávať úlohy s dostatočným časovým predstihom
- Poskytnúť dostatočný časový priestor, aby svoje úlohy začal spracovávať včas, aby ich stihol vypracovať (najmä rozsiahlejšie domáce úlohy by mal žiak dostať v takom časovom predstihu, aby ich skutočne dokázal písomne spracovať), rozdeľovať písomné práce na úseky
- Tolerovať písanie tlačenej písomnou a podpora žiaka (najmä na 2. stupni alebo strednej škole) v písaní na klávesnici PC - jeho písomný prejav je lepší, hlavne čitateľný, aj rýchlejší
- Využívať korekčné programy namiesto komplexných poznámok poskytovať žiakom schémy s možnosťou doplnenia detailov - vopred žiakovi predložiť písomne spracované kľúčové oblasti učebnej látky
- Umožniť text písať aj v skratkách používať farebné odlíšenie textu, písať si len osnovu a podčiarkovať dôležité fakty pri vysvetľovaní učiva v učebnici
- Zaradenie a praktická realizácia tzv. preventívnych opatrení a postupov, ktorých cieľom je pomôcť dieťaťu s dysgrafiou – rozvíjanie jemnej a hrubej motoriky a kompenzačných mechanizmov (spôsoby, ktoré žiakovi pomáhajú v školskej úspešnosti).

Rozvoj motoriky

Pri písaní je zapojené mnoho svalov. Nadmerné zaťažovanie svalov a svalových skupín spôsobuje únavu, ktorá sa prenáša na celý organizmus, preto je pre písanie veľmi dôležitá:

- správna poloha tela,
- poloha dolných končatín,
- vzdialenosť hlavy od papiera,
- správne držanie písacieho nástroja (ceruzky, pera).

U žiakov s dysgrafiou je potrebné zaraďovať v priebehu vyučovania alebo dlhšieho písania relaxačné cvičenia. Vhodnejšie sú krátke cvičenia - jednoduché pohyby, pri ktorých dôjde k prekrveniu organizmu, uvoľneniu svalstva, odreagovaniu, načerpaniu energie a odbúraníu záťaže.

Rozvíjanie hrubej motoriky:

Pred písaním je vhodné prevádzať cvičenia horných končatín (rúk) s cieľom uvoľnenia ramenného pletenca. Ak totiž nie je uvoľnenie celej ruky a ramenného pletenca dostatočné, písanie je kŕčovité, dieťa príliš zvierá a tlačí na písací nástroj, písmo nie je plynulé, ruka čoskoro začne bolieť, dieťa je unavené, stráca záujem o prácu. Počas písania je vhodné zaraďovať aj cvičenia zamerané na precvičenie celého tela, svalov krku a trupu.

Cvičenia horných končatín: mávanie, krúženie, napodobňovanie sekania, plávania, lietania, striedavé upaženie (rozťahnutie oboch, vystretých rúk do strán) a vzpaženie (vystretie oboch celých rúk nad hlavu, vedľa seba), krúženie predlaktím (navíjanie vlny na kľbko, miešanie polievky).

Cvičenia pohybov dlaní: krúženie dlaňami, mávanie, kývanie, tlačenie dlaňami proti sebe a následné uvoľnenie tlaku, tľieskanie, plieskanie (o kolená), zatváranie, otváranie dlaní, jemné udieranie dlaňami o podložku.

Rozvíjanie jemnej motoriky:

Na rozvíjanie jemnej motoriky (drobné pohyby ruky a prstov) využívame cvičenia, ktoré je možné prevádzať aj v rámci iných činností a vyučovacích predmetov. Vhodné je aj modelovanie, miesenie, vytrhávanie a skladanie papiera, navliekanie korálok, omaľováanky. Pred samotným písaním, ale i počas neho zaraďovať nasledovné typy cvičení:

Cvičenia zamerané na pohyby prstov: klopanie prstami o podložku, napodobňovanie dažďa, vzájomné dotýkanie prstami oboch rúk, postupné dotýkanie palca s inými prstami, napodobňovanie strihania, hry na klavír, krúženie prstami, dotyk špičkami prstov o seba, dotyk palca a ukazováka.

Cvičenia pohybovej pamäti: opakovanie cvikov, ktoré predvádza iná osoba, spájanie jednotlivých cvikov do krátkych zostav.

Kompenzačné mechanizmy - poruchu možno kompenzovať aj nasledovnými opatreniami.

1. Písanie tlačným písmom: odporúča sa ho využívať až u žiakov 2. stupňa alebo u stredoškolákov. Tlačené písmo je jednoduchšie, netreba jednotlivé písmená spájať spájacími oblúkmi tak, ako to je nevyhnutné pri písanej forme a pre žiakov s dysgrafiou je to mimoriadne problematické. Vybavovanie tvarov je jednoduchšie a rýchlejšie.

2. Písanie na PC v kombinácii s krátkym písaním úloh rukou.

3. Kopírovanie, xerox zápisov, poznámok od spolužiakov - je vhodné využiť možnosti kopírovania, aby mal čitateľné poznámky, z ktorých sa môže učiť, ale samozrejme aj na základe ktorých si doplní tie svoje poznámky

Nácvik správneho držania písacieho nástroja:

Správne držanie písacieho nástroja je jedným zo základných predpokladov plynulého písania. Ruka sa má zľahka dotýkať papiera malíčkom, písací nástroj drží dieťa v 3 prstoch, pričom každý z prstov má svoju funkciu. Ukazovák vedie pohyb nadol, prostredník nahor a palec podporuje pohyb vpred - ak dieťa nedrží pero správne, jeho prsty nie sú v požadovanej pozícii, a teda mu pri písaní ani nemôžu pomáhať. Na nácvik správneho držania písacieho nástroja je možné použiť ceruzky, pastelky a násadky tzv. trojhranného typu. Správne držanie ceruzky je dôležité precvičovať už v predškolskom veku dieťaťa. Ak je uchopenie ceruzky kŕčovité, s nesprávnou polohou prstov zafixované, je v neskoršom období veľmi problematické od tohto nesprávneho úchopu dieťa odučiť.

Prípravné cviky na písanie:

Prípravné alebo uvoľňovacie cviky sú prvým štádiom osvojovania, nácviku skutočného písma. Pod pojmom prípravné cviky rozumieme

- písanie rovných čiar zhora nadol, zdola nahor, zľava doprava, sprava doľava,
- písanie šikmých čiar zhora nadol, zdola nahor, zľava doprava, sprava doľava,
- písanie kruhov, vlnoviek oblúkov a slučiek.

Prípravné cvičenia je potrebné realizovať v nasledovnej postupnosti:

- najprv v priestore (písanie vo vzduchu ? treba to vždy vhodne motivovať a dbať na správny smer písania),
- potom na zvislej ploche (najlepšia je tabuľa),
- neskôr na šikmej ploche (vhodné sú menšie tabuľky, ktoré sú odzadu podporené, teda šikmé) a až nakoniec na rovnej ploche (na papieri, v zošite).

Na písanie prípravných cvikov je vhodné využívať rôzny písací materiál: kriedy, voskovky, pastelky, ceruzky, perá, ale dokonca je štetce, uhlík apod. Základnou podmienkou je, že písací nástroj musí ľahko zanechávať stopu to znamená, že písací nástroj musí byť taký, na ktorý netreba tlačiť, aby bolo vôbec niečo vidieť. Keď sa dopracujeme do štádia písania na plochu, je vhodné dodržiavať nasledovnú postupnosť a nepísať hneď do malých riadkov v zošite, vhodné je začať písať vo veľkých formátoch - na baliaci papier alebo inú veľkú plochu a postupne formát znižovať až do veľkosti písania v zošite. Dôležité je uskutočňovať prípravné cviky tak, aby boli pre dieťa zaujímavou hrou, aby písať chcelo - využívať rôzne riekanky, piesne, hudbu zaujímavé, farebné pracovné listy. Tieto formy veľmi významne pôsobia aj na psychiku dieťaťa, ktoré ho tak zbavujú stresu a napätia a vedú k jeho uvoľneniu. Prípravné cviky na písanie je potrebné precvičovať niekoľkokrát, dbať na dodržiavanie začiatočného bodu písania (ak má dieťa písať čiary zdola nahor, tak musí viesť pohyb skutočne zdola nahor a nie naopak nejde len o to, aby čiaru napísal, ale aj o techniku písania). Cieľom ale nie je úplne presné napodobňovanie tvarov, ale plynulosť písania. Cviky je vhodné precvičovať kedykoľvek a najlepšie pred každým písaním. Uvoľňovacie cvičenia nie sú určené len pre žiakov 1. ročníka, ale pre deti s dysgrafiou by sa mali stať bežnou súčasťou písania aj vo vyšších ročníkoch.

Písanie písmen a spojov medzi nimi:

Veľká časť problémov detí s dysgrafiou spočíva aj v tom, že si počas nácviku písania daného písmena v 1. ročníku ZŠ nedokázali dostatočne alebo vôbec osvojiť správnu techniku písania daného písmena (kde sa začína písať, aký je smer). Písmená síce píšu, ale keďže nezvládali správnu techniku písania, vytvorili si svoju vlastnú. Výsledkom toho je, že dané písmeno dokážu síce napísať samostatne, ale veľký problém nastáva v situácii keď treba písmená spájať do celkov (slabík, slov). Preto je veľmi dôležité overiť si, ktoré písmená žiak píše správne a ktoré píše podľa svojho spôsobu - snažiť sa osvojiť si znova tvar správne. Pri nácviku je potrebné dodržiavať nasledovný postup:

- tvar písmena je vhodné písať najprv na tabuľu (doma na veľkú zvislú plochu - napr. na baliaci papier pripevnený na stene), písanie písmena je potrebné aj komentovať - zároveň popisovať smer písania (Nap. pri nácviku písaného písmena „t“ šikmo hore, rovno dole, malý oblúček (hlavička), nožička),...
- najprv vysvetlíme a ukážeme techniku písania, motivujeme dieťa k písaniu - dieťa predpísaný tvar obtiahne,
- potom povzbudzujeme dieťa k písaniu a súčasne mu napomáhame slovnou inštrukciou (udávanie smeru), od ktorej postupne upúšťame - ak dieťa písanie zvláda,
- vhodné je i písanie písmen do vzduchu, ale i do múky, snehu, piesku a pod.,
- ak dieťa zvládne písanie písmen jednotlivo, prejdeme na ich spájanie do slabík,
- u mnohých dygrafikov pretrváva problém vybaviť si tvar písmena niekedy počas celej školskej dochádzky, vhodné je preto mať doma alebo v triede prehľad abecedy (na stene, na bočnej tabuli, na viditeľnom mieste) a naučiť dieťa, že ak si nevie spomenúť, stačí sa pozrieť ? takto budete predchádzať u dieťaťa pocitom zlyhania a následnej demotivácie k písaniu.
- Od slabík prejdeme k písaniu slov, neskôr viet a až potom krátkych textov.

Realizovať a pravidelne prevádzkať prípravné cvičenia je pre dieťa s dysgrafiou nesmierne dôležité a významne to prispieva k zmierneniu jeho ťažkostí v písaní. Je to účinnejšie ako preťažovať prepisovaním celých textov, neustálym písaním bez toho, aby ste sa zameriavali na odstránenie počiatočných chýb. Rodič môže pomôcť svojmu dieťaťu aj tým, že sa zameriame na tréning písania- správne formovanie písmen, ich tvaru a veľkosti, zlepšovanie úchytov ceruzky či pera pri písaní, precvičovanie pravopisu, postupne môžete zaznamenávať jednotlivé chyby dieťaťa, jeho pokroky, čo mu pri písaní ide ľahšie a čo ťažšie.

Dysortografia

Je špecifická porucha pravopisu, prejavujúca sa neschopnosťou správne sa písomne gramaticky vyjadrovať, napriek tomu, že dieťa má primerané rozumové schopnosti a dostáva sa mu primeraného výchovného a výukového vedenia. Charakteristické je špecifické a významné spomalenie vývinu hláskovania bez anamnézy špecifickej poruchy čítania a ktoré nezapríčiňuje len nízky mentálny vek, odchýlky zrakovej ostrosti alebo neprimerané vyučovanie. Postihnutá je schopnosť správne hláskovať aj schopnosť správne písať slová. Dieťa často výborne ovláda gramatické poučky, ale nevie ich pohotovo uplatniť napr. pri písaní diktátu. Často je kombinovaná s dyslexiou alebo s dysgrafiou. Najčastejšou príčinou je narušenie procesov sluchovej diferenciacie a oslabenie bezprostrednej sluchovej pamäti, môže byť aj na podklade zníženej kvality vizuálnej pamäti (nepamätá si grafémy), alebo býva spojená s narušením jemnej motoriky.

Medzi základné prejavy dysortografie patria:

- ťažkosti v rozlišovaní krátkych a dlhých samohlások,
- nedodržiavanie diakritických a interpunkčných znamienok alebo ich nesprávne umiestnenie,
- nesprávne rozlišovanie a zámery tvrdých a mäkkých hlások (d/d', t/t', n/n') a slabík (dy-di, ty-ti, ny-ni),
- zámery zvukovo podobných hlások – znelých a neznelých, sykavkových hlások (š/č/ž, t/d, s/c/z, h/ch) – často aj v súvislosti s nesprávnou výslovnosťou,
- zámery tvarovo blízkych písmen (b/d, a/e,...), iných tvarovo podobných písmen v písanej podobe (m/n, k/h)
- zámery, pridávanie, vynechávanie, písmen alebo slabík, slov – chyby na základe ťažkostí so sluchovou analýzou slov na slabiky a hlásky (štvrtok/švrtok,...)
- prehadzovanie slabík (kolo=loko),
- nedodržiavanie hraníc slov vo vete (písanie slov dohromady, písanie slov spolu s predložkami, zámenami)
- sťažené vybavovanie si naučeného tvaru písmena v písomnej podobe, znížená schopnosť spojenia písanej a počutej podoby hlásky,
- chyby z artikulačnej neobratnosti, v mäkkčení na akustickom podklade, chyby v dôsledku sykavkových asimilácií, ťažkosti v slabikách a slovách so slabikotvorným r/l,
- chyby z vynechávania alebo komolenia koncoviek, z utvárania neobvyčajne skracovaných slovných podôb,
- nepresný slovosled, ťažkopádne formulácie,

Pri poruche pravopisu sú typické tzv. *špecifické dysortografické chyby*: vynechanie, pridanie, zámery diakritických znamienok vynechanie, pridanie, zámery písmena, slabiky, slova v mäkkých slabikách – di, ti, ni, li v znelosti P/B, T/D, K/G, S/Z, Š/Ž, spájanie slov malé písmená na začiatku vety v bežných obvyklých mien – Maja, Eva... nevybavenie si písanej formy písmena – nahradzuje ich tlačenu formou a pod.

Okrem uvedených chýb sa môžu vyskytovať aj *nešpecifické chyby*: v ostatných tvrdých a mäkkých slabikách – bazálne ťažkosti nevyplývajú z auditívnej diferenciacie v koncovkách podstatných mien vo vybraných a odvodených slovách, v zhode podmetu a prísudku v prídavných menách, vo vetnej interpunkcii, nesprávne rozdeľovanie slov, neosvojenie si gramatiky neochota spolupracovať, choroba

Odporúčania a praktické rady pre prácu s dieťaťom s dysortografiou:

Dysortografik robí veľa chýb v diktátoch, robí chyby aj v odpise textu, má nechuť k písaniu, nemá dobre rozvinutý cit pre jazyk, nepamätá si diktované slová a aj keď počuje, sluchovo nevníma sled hlások slabík a slov v hovorenej reči (akoby nepočul, čo sa mu hovorí). Pri reedukácii tejto poruchy sa zameriavame na oblasť zlepšenia a nápravy špecifických dysortografických chýb a zlepšenie a nápravu gramatických chýb

Reedukácia špecifických dysortografických chýb:

V rámci tejto oblasti je potrebné zameriavať sa na reedukáciu (zlepšovanie, nápravu):

a) Rozlišovanie krátkych a dlhých samohlások

Problémy v rozlišovaní dĺžky samohlások spočíva pravdepodobne v nedostatočne rozvinutom sluchovom vnímaní, v ťažkostiach vo vnímaní a reprodukovaní rytmu. Deťom môže chýbať aj návyk sebakontroly, prítomná môže byť nesústredenosť a unáhľovanie sa. Pri nácviku odlišovania dĺžky slabík sa v odbornej literatúre odporúča, aby si žiak s dysortografiou všetko čo píše nahlas diktoval a sám zdôrazňoval dĺžku hlásky. Pri tejto poruche je lepšie nedodržiavať zásadu písania plynulo, ale písať znamienka hneď, pretože dieťa z dôvodu nesústredenosti nie je schopné vrátiť sa späť a znamienka doplniť. Vhodné sú nasledovné cvičenia a aktivity:

- Odporúča používať zvonček, hudobné nástroje, stavebnice s krátkymi a dlhými časťami - vyslovujeme slová a žiak ich potom vyjadruje zvončekom, bzučiakom
- Rytmické cvičenia bez používania slov: Dospelý vyklopáva rytmus, žiak počíta, koľko zvukov počul, potom napodobní rytmus vytlieskávaním, dupaním, lúskaním...
- Hudobný nástroj alebo iný nástroj, ktorý vydáva zvuk, no vieme ho ovládať (zvuk spustiť a prerušiť) je vhodné využívať napr. pri diktovaní slov - žiak si vďaka tomu lepšie uvedomuje dĺžku hlásky
- Dieťaťu ponúkame napísané vymyslené slová a žiadame ho, aby porovnal, či sú tie výmysly rovnaké (napr. napíšeme vedľa seba Rábi - Rábi, atď.)
- Dĺžku hlásky môže dieťa znázorňovať aj v hre - pomocou krátkych a dlhých častí stavebnice (alebo dlhej a krátkej nite, zápalky...) Povieme mu slovo napr. Máva a jeho úlohou je slovo znázorniť Má - dlhá časť, va - krátka časť
- Grafické znázorňovanie slov pomocou dlhej čiary a bodky. Povieme dieťaťu slovo a jeho úlohou je dlhú slabiku vyjadriť dlhou čiarou a krátku slabiku znázorniť bodkou. Napr. slovo komín rozdelíme na slabiky, slabiku obsahujúcu dlhú samohlásku označíme zvislou alebo vodorovnou čiarou, krátku samohlásku bodkou: hurá ● — , napíšem ● — ●
- Ku grafickému znázorneniu žiaci vyhľadávajú slová z textu - napr. ● — volá, letí,... Postupne diktovať slová, dieťa si zapíše len grafické znázornenie
- Dopĺňanie krátkych a dlhých samohlások do textu (napr. Gita m_va v_ľa pr_ce.
- Podčiarkovanie dlhých samohlások v texte (napr. Doma Máme malú obývačku.)
- Určovanie zhodnosti alebo rozdielnosti zmysluplných i vymyslených slov - napr. sud/súd, pis – pís,
- Znázorňovaním slov krátkymi a dlhými samohláskami pomocou stavebnice - vyznačuje slabiku s dlhou samohláskou dlhým tvarom, krátku krátkym tvarom, možno použiť aj tvary vystrihnuté z papiera.
- Tvorenie slov ktoré sa odlišujú dĺžkou samohlások. Napr. *vila – víla, dráha – drahá.*
- Časovo úsporné sú cvičenia, v ktorých žiaci zapisujú len samohlásky, popr. len dlhé samohlásky zo slov, ktoré dospelý diktuje. Napr.: *Váha, beží, haló* a dieťa zapisuje samohlásky: *á,a, e,í, a,ó*

b) Rozlišovanie dy-di, ty-ti, ny-ni, ly-li

Chyby v rozlišovaní slabík dy-di, ty-ti, ny-ni, ly-li sú spôsobené nedostatkom v oblasti sluchového rozlišovania alebo aj v neschopnosti uplatňovať vedomosti o tvrdých a mäkkých spoluhláskach, prípadne nedostatočne zafixované tieto vedomosti. Je vhodné, aby si žiak to, čo píše nahlas sám pre seba diktoval a naučil sa napísané text aj skontrolovať. Vhodné je využívanie nasledovných cvičení:

- Tvrdé, drevené kocky s tvrdými slabikami, mäkké, látkové kocky s mäkkými slabikami.
- Dospelý nahlas hovorí dvojice slabík, žiak ich opakuje a rukou sa dotýka príslušnej mäkkej (dt.ti.ni.li) alebo tvrdej (dy,ty,ny,ly) kocky. Dbáme na správnu výslovnosť slabík
- Vyhľadávanie slov s určenou slabikou spojené s hrou s kockami. Napr. žiak chytí do ruky tvrdú kocku (dy), slabiku prečíta a vysloví a potom tú istú slabiku hľadá aj v texte. Vyhľadávanie začíname najpr v slovách, v ktorých je slabika na 1. mieste (napr. Divadlo, Nitra, lyžica...), potom v slovách, v ktorých je slabika na konci (do roboty, prázdny, mladý, mali...) a až na záver v slovách, kde slabika je uprostred (motýle, motyka, väznica, molitán...).
- Dopĺňanie slabík, ktoré sa líšia v tvrdosti do slov (napr. tykať ? tikať...)
- vyhľadávanie a farebné podčiarkovanie určenej slabiky v texte.

c) Rozlišovanie sykaviek s, c, z, š, č, ž

Chyby v rozlišovaní sykaviek bývajú zapríčinené nesprávnou výslovnosťou a nedostatočne vyvinutým sluchovým vnímaním, čo sa negatívne odráža aj v písomnom prejave. Pri rozlišovaní sykaviek je vhodné používať nasledovné pomôcky a využívať tieto odporúčané postupy:

- Kartičky s písmenami, obrázky so slovami, ktoré obsahujú sykavky (sova, jež, zajac, mráz..)
- Vyslovím slabiku obsahujúce sykavku a dieťa zdvíha kartičku s napísanou danou sykavkou
- Vyslovím slová so sykavkami a dieťa opäť dvíha kartičku, na ktorej je dané slovo napísané.
- Vyhľadávanie sykaviek v slovách. Dospelý vysloví hlásku - sykavku, dieťa ju zopakuje a následne hľadá v texte.
- Rozlišovanie sykaviek, ktoré menia význam slova (napr. sem ? zem). Dospelý slová vysloví, dieťa ich zopakuje a ukazuje príslušné písmená, v ktorých sa slová odlišujú.
- Rozlišovanie viacerých sykaviek v 1 slove (rázcestie, rozcvička, žehlička, stolička, železo..)

d) Vynechávanie a pridávanie písmen, prípadne slabík

Príčinou vynechávanie alebo pridávania písmen do slov bývajú nedostatky v sluchovej analýze a syntéze, znížená schopnosť vybavovať si písmená, poruchy sústredenia, pomalšie pracovné tempo, nesprávna výslovnosť. Vhodné používať nasledovné pomôcky a využívať tieto odporúčané postupy:

- Písmená, z ktorých dieťa tvorí slová
- Hry so slovami - analýza a syntéza. Dospelý vyslovuje slovo po písmenách (napr. š-k-o-l-a - škola) a dieťa slovo po písmenách opakuje (š-k-o-l-a - škola) a slovo napíše.
- Tvorenie slov s poprehadzovaných písmen (t,l,p,o,a ? lopta) Podčiarkovanie správne napísaných slov (atuo - auto - auot), klávesnica PC- písanie slov, hra na písanie
- Žiakovi s dysortografiou má byť poskytnutý dostatočný čas na vypracovanie úlohy, nestresovať ho časovými limitmi (nesmie písať na čas) a uprednostňovať u neho možnosť odpovedania ústnou formou, resp. doplnenie odpovede, pretože písomný prejav žiaka nie je odrazom jeho skutočných vedomostí!

e) Osvojovanie gramatických pravidiel

Pri osvojovaní učiva sluchovou cestou, kladie učiteľ požiadavky, ktoré je žiak schopný zvládnuť, no nie vždy vie použiť gramatické pravidlá aj v praxi. Ťažkosti sa prejavujú najmä u detí s nedostatočne rozvinutým jazykovým citom alebo s malou slovnou zásobou.

- Vyhľadávanie príbuzných slov. Napr. U: myš, Ž: myška, myši, poprípade naopak: učiteľ hovorí slová a žiak vyhľadáva a hovorí slovo zo základnej rady vymenovaných slov.
- Dopĺňovanie y/i ústne. Učiteľ hovorí slová a žiaci zdvíhajú kartičky so správnymi písmenami. Cieľom je prvotne precvičovanie učiva zameraného na rozlišovanie i-y.
- Zápis len precvičovaného javu - resp. len tých slov, ktoré obsahujú precvičovaný jav. Napr. učiteľ diktuje vetu: Cesta bola lemovaná lipami. Žiak píše len slovo lipami.
- Dopĺňovacie cvičenia. Napr. Kam_l sťahoval bab_čke náb_tok.
- Mechanické odpisovanie slov, ktoré žiak napíše nesprávne(môže dieťa 3-5 krát odpísať, ale cvičenie nie je vhodné zaraďovať príliš často). Dieťa sa môže so slovami pohrať – farebne vyznačiť, zložiť z písmen, napísať kriedou, vodovými farbičkami a pod. Cvičenie je vhodné pre deti s dobrou zrkovú pamäťou.

Dyskalkúlia

Špecifická porucha osvojovania aritmetických schopností s výraznejšie narušenou vnútornou štruktúrou vlôh pre matematiku.

Základné znaky a príčiny: zreteľné problémy so získavaním a používaním základných počtových operácií, primerané sociálno-kultúrne zázemie, normálna úroveň a štruktúra všeobecnej inteligencie s výnimkou matematického faktora, jeden alebo viac komponentov štruktúry matematických schopností ako takých je výrazne retardovaný, ostatné môžu vykazovať normálnu (nanajvýš sekundárne mierne zníženú úroveň), prítomnosť prejavov dysfunkcie CNS.

Typy vývinovej dyskalkúlie: praktognostická, verbálna, lexická, grafická, operacionálna, ideognostická.

Medzi typické prejavy dyskalkúlie patrí:

- ťažkosti s orientáciou na číselnej osi,
- zámena tvarovo podobných číslíc napr. 6-9,
- neschopnosť, oslabená schopnosť vykonávať matematické operácie (sčítanie, odčítanie, násobenie, delenie),
- poruchy priestorovej a pravo-ľavej orientácie.

Pri reedukácii dyskalkúlie sa zameriavame na nasledovné oblasti:

1. Predčíselné predstavy
2. Číselné predstavy (utváranie pojmu číslo, zápis čísel)
3. Základné matematické operácie (chápanie, prevádzanie slovných operácie, riešenie slovných úloh, geometria, premena jednotiek, odhady výsledkov)
4. Ďalšie oblasti súvisiace s matematikou (orientácia v čase, hodnota bankoviek a mincí, merné jednotky).

1. Predčíselné predstavy

Tvoria základ utvárania matematických predstáv a ich osvojenie sa u zdravého dieťaťa uskutočňuje v predškolskom veku. U detí s dyskalkúliou je vhodné a potrebné realizovať s dieťaťom nasledovné činnosti:

-triedenie predmetov, tvorba skupín - úlohou dieťaťa je postupne sa správne naučiť tvoriť skupiny alebo zaraďovať predmety do skupín na základe 1 alebo viacerých spoločných znakov (napr. skupina chlapcov, skupina ovocia, skupina predmetov...), ktoré sa môžu týkať: farby, tvaru, pohlavia, veľkosti. Keď dieťa zvládne tvorenie a zaraďovanie predmetov do skupín, prejdite na opačný postup - oddeľovanie predmetov, vyberanie na základe nejakého určeného spoločného znaku (napr. z veľkej skupiny predmetov vyber tie, ktoré sú z dreva).

-tvorenie dvojíc - vytváranie dvojíc rovnakých predmetov, ale i tvorenie radov rovnakých predmetov (napr. na papier nalepíme 1 tanier a úlohou dieťaťa je dolepiť tam všetky ďalšie tanieri, ktoré mu ponúknete spolu s viacerými aj inými obrázkami).

2. Číselné predstavy

Pochopenie pojmu číslo je najzákladnejším predpokladom schopnosti počítat. U detí, ktoré nemajú pochopený termín a pojem číslo dochádza k chápaniu počtu takto: Napr. Ak dieťaťu povieme počet 5, nepredstaví si a nechápe ho ako 5 predmetov, ale len ako piaty predmet v poradí pri počítaní. To znamená, že si nevytvorí predstavu o množstve. Pri utváraní pojmu číslo je vhodné realizovať nasledovné aktivity a dodržiavať tieto odporúčané postupy:

- Číselné predstavy je potrebné utvárať najprv v obore do 5 a až neskôr, postupne rozširovať do 10,20 ...
- Nevyhnutné je pri aktivitách používať predmety a názorné pomôcky
- Najprv dieťa s predmetmi manipuluje (berie do ruky, premiestňuje) a zároveň ich počíta
- Potom počíta predmety len na základe zrakovej kontroly (to znamená, že predmety už neberie do rúk, neprekladá, len ich počíta)
- Postupne viesť dieťa k počítaniu spamäti - opakovaním počítania pomôcť k utvrdzovaniu a fixovaniu
- Priradovanie čísla k danému množstvu (na stôl položíme 4 predmety a úlohou dieťaťa je priradiť k nemu kartičku s číslom 4 ...) a opačne
- Počítanie globálnou metódou - bez počítania po jednej (najvhodnejšie je hra s kockou z Človeče nehnevaj sa! - dieťa má na základe vnímania určiť daný počet bez počítania bodiek po jednej)
- Dopĺňovanie čísel do číselného radu (napíšete dieťaťu číselný rad s tým, že niektoré čísla vynecháte? dieťa ho tam doplní, napr. 0, 1, _, 3, _, 5)
- Orientácia na číselnej osi úlohy typu: ukáž číslo (poviete mu ktoré)... ukáž číslo, ktoré je hneď pred číslom 25 ...prečítaj číslo na kartičke a ukáž ho na číselnej osi
- Porovnávanie čísel (viac - menej, väčšie - menšie, znaky , =)
- Zoraďovanie kartičiek s číslami podľa ich veľkosti
- Rozklad čísel s pomocou predmetov (napr. 5 áut rozdelí na 3 a 2 autá), neskôr bez predmetov spamäti

- Čítanie a zápis viacciferných čísel - pozor na určovanie jednotiek, desiatok, stoviek... farebne zvýrazniť jednotky, desiatky, stovky, používať štvorcový papier - každá jednotka má svoj štvorček, odporúča sa aj pri zápise desiatinných čísel
- Zaokrúhľovanie čísel - spájať najprv s orientáciou na číselnom rade - hľadaj najbližšie desiatkové číslo k číslu 27)
- Grafické znázorňovanie čísel do mriežky, vyfarbovanie jednotiek, desiatok...
- Zápis čísel po prečítaní z kartičiek, zápis podľa diktátu - pozor na zámeny poradia (24-42)
- Znázorňovanie čísel na počítadle

3. Základné matematické operácie - Chápanie matematických operácií

- Dieťa sa učí rozumieť základom sčítovania, odčítovania s pomocou predmetov, obrázkov, pričom počítanie do 10 je východiskom úspechu
- Hry zamerané na správne určovanie a používanie znamienok. Napr. Mám 3 červené šatky a 2 modré šatky, koľko šatiek mám spolu? Úlohou dieťaťa je znázorniť príklad s predmetmi s použitím znamienka + a aj vyslovenie príkladu 3+2...
- Vymysli príklady na plus, mínus
- Hra s kockami, kartičkami, na ktorých sú čísla a pred číslom znamienko + alebo -, Dieťa a dospelý si striedavo vyberajú zo zakrytého košíka kocky a podľa toho, či je na kocke + alebo -, pridávajú alebo odoberajú predmety. Napr. Dieťa si vyťahne kocku s +2, povie „pridávam 2 gombíky“
- Uplatňovanie matematických operácií
- Zo začiatku dieťaťu zadávajú príklady s jednoduchými číslami
- Dopĺňanie znamienka do príkladu s výsledkom (napr. $2_3 = 5$, dieťa doplní znamienko +)
- Dopĺňanie chýbajúceho čísla (napr. $15: _ = 5$, dieťa doplní číslo 3)
- Tvorenie 4 typov príkladov z daných čísel (z čísel 5, 2, 3 vytvorí príklady: $3+2=5$, $2+3=5$, $5-2=3$, $5-3=2$)
- Počítanie spamäti, potom počítanie písomne
- Dieťaťu hovoríme rad čísel, ktorý má opakovať, začíname so štyrmi jednomiestnymi číslami, postupne sa počet čísel zvyšuje.
- Hra s predmetmi - pred dieťa položíme do radu niekoľko predmetov napr. ceruzku, gumu, nožnice, pero, dieťa si má predmety zapamätať. Potom predmety zakryjeme, dieťa predmety vymenováva pričom musí zachovať ich poradie, začíname so štyrmi predmetmi, počet postupne zvyšujeme (môžeme poukladať obrázky z pexesa, kartičky s geometrickými tvarmi, kartičky s písmenami, číslami).
- Predkladáme pred dieťa predmety alebo kartičky rovnakým spôsobom, po ich zakrytí však niektoré z nich ukážeme dieťaťu. Dieťa má určiť, na ktorom mieste alebo medzi ktorými predmetmi vec alebo kartička ležala.
- Menujeme deň v týždni, napríklad piatok, dieťa má povedať ktorý deň je pred piatkom a ktorý deň nasleduje, podobne sa môžeme pýtať aj na postavenie mesiacov v roku.
- Dieťa dopĺňuje číslo väčšie alebo menšie od daného čísla, napr. $_5$, $_35$, $_258$, náročnosť cvičenia určujeme podľa matematických vedomostí dieťaťa. • Dieťa dopĺňuje desiatky, medzi ktorými číslo stojí, napr. 10-14-20, $_37$, $_546$, alebo vyhľadáva číslo, ktoré stojí medzi dvoma desiatkami, napr. 50 $_60$.
- Podobné cvičenie skúsiť aj pri učení násobilky, napr. ktorý násobok čísla 5 je medzi číslami 21 $_29$.

Slovné úlohy:

- Prečítajte s dieťaťom text a pomocou otázok vyčleňte, podčiarknite dôležité údaje (o čo tam vlastne ide).
- Určenie, či sú v texte známe všetky údaje, ktoré potrebujeme k vyriešeniu, k výpočtu
- Záznam - zápis podstaty slovnej úlohy
- Výpočet - ak je to náročné, môže použiť aj kalkulačku
- Odpoveď - napísanie vety, v ktorej je riešenie slovnej úlohy.
- Využívanie bežných situácií zo života na tvorenie príkladov (najmä z oblastí, ktoré sú pre dieťa zaujímavé)

- Vymýšľanie, tvorenie slovných úloh k zadanému príkladu. Napr. Napíšete príklad $11+5=$ a dieťa vymyslí, o aké predmety ide a vypočíta, vyrieši slovnú úlohu.

Geometria

Na zvládnutie geometrie je veľmi potrebná pravo-ľavá orientácia, orientácia v priestore i na ploche (hore, dolu, bližšie, ďalej), ako i grafomotorické zručnosti (schopnosť manipulovať s pravítkom). Rysovanie si vyžaduje dlhodobý nácvik - je potrebné dieťa usmerňovať, aby správne manipulovalo s pravítkom, s kružidlom - bezpečne a účelne.

Premeny jednotiek

Je to veľmi náročné učivo, ktoré je potrebné neustále precvičovať, upevňovať aj s využívaním názorných a konkrétnych pomôcok (napr. 1kg cukru, 1 liter vody). Doporučuje sa vytvoriť si a využívať tabuľky na premenu jednotiek.

4. Ďalšie oblasti súvisiace s matematikou

Orientácia v čase

Ukladanie s dieťaťom obrázky podľa časovej postupnosti (napr. sled udalostí, režim dňa, rozprávku...), učte ho vymenovať dni v týždni, mesiace v roku, vedte dieťa k osvojovaniu si správneho poradia jednotlivých dní, aj na náhodné poradie (napr. Ako sa volá 7. deň v týždni?), ročné obdobia - charakteristické znaky, poradie, ktoré obdobie prichádza po... , určovanie hodín, premena jednotiek v čase (deň-hodina-minúta-sekunda), dátum daného dňa, vyhľadávanie spojov MHD, počítanie dĺžky cesty, praktické riešenie slovných úloh s časom, dátum svojho narodenia, dátumy narodenia svojich blízkych, poznanie a správne určovanie hodnoty bankoviek alebo mincí, hry na obchod - približné ceny tovarov, nakupovanie, platenie, vydávanie, písanie cien v desiatinných číslach, vyplňanie poštových poukážok, peňažných dokladov - hra na úradníkov, odhad nákladov (napr. vypočítaj, koľko peňazí potrebuješ na výlet).

Merné jednotky

Oboznamovanie s jednotkami dĺžky, váhy v praktickom živote, s mierami odevov (znaky S, M, L, X, XXL, čísla odevov 36-54), porozumenie údajom na teplomere - meranie teploty, práca s mapou - vzdialenosti miest, krajín, štátov,...

Naučme žiaka pracovať s matematickými tabuľkami (môže ich mať kedykoľvek k dispozícii) a kompenzačnými pomôckami (kalkulačka, diktafón, počítač). Pracovné postupy rozplánujme na jednotlivé menšie kroky. Využívajme názorné pomôcky (číselný rad, názorné vyjadrenie zadania slovných úloh...). Vedme žiaka k pochopeniu logického riešenia úlohy, vytvoríme si jednoduchý systém riešení určitých druhov úloh, ktorý možno často opakovať.

Prechod žiaka s VPU na 2. stupeň ZŠ:

- nárast náukových predmetov
- pretrvávajúce ťažkosti čítania s porozumením
- dôležitá je efektívna domáca príprava – 1. hodina je najefektívnejšia (menej je viac)
- vedenie písomného záznamníka – domáce úlohy, rozvrh hodín,...
- pri prechode na 2. stupeň ZŠ a SŠ je prvý rok nevyhnutná pomoc a usmernenie rodiča
- pri domácej príprave na vyučovanie vkladať relaxačné prestávky
- v domácej príprave striedať čo najmenej príbuzné predmety
- upozorniť žiaka, že učivo v strede učebnej látky sa učí najťažšie
- nové učivo je najlepšie doma zopakovať hneď v ten deň
- žiaci s VPU nevedia plánovať čas – príprava na učenie a skúšanie väčšieho rozsahu učebnej látky, preto je dôležité usmerniť a naučiť ich ako sa učiť, ako sa pripraviť na skúšanie väčšieho rozsahu učebnej látky
- „učiť sa, ako sa učím“ - zraková - sluchová pamäť
- používanie diktafónu, využívanie IKT (internet...), pomáha aj učenie so spolužiakom, pojmové mapy apod.
- písať poznámky farebne, kľúčové slová, zachytenie podstaty učiva, osnova, záchytné body
- doučovanie odborníkom, na SŠ nie je čas na precvičovanie učiva
- stanovením diagnózy VPU sa rodičia a žiaci s VPU často zbavujú zodpovednosti!

Námety na vyučovanie slovenského jazyka starších žiakov s VPU:

- používať čo najviac názorných metód
- využívať učebnice s graficky rozmanitým textom
- viazať gramatické pravidlo na dohodnutú farbu (tvrdé a mäkké spoluhlásky – červenou)
- prehľady a obrázky s gramatickými pravidlami umiestňovať v triede
- orientovať overovanie poznatkov najviac s jedného gramatického pravidla
- upevňovanie gramatických pravidiel častejším opakovaním
- používať dopĺňovačky
- pred každou písomkou zopakovať gramatické pravidlá
- písať diakritické znamienka okamžite pri písaní slova, opravovať chyby okamžite s vyvodzovaním pravidiel
- dať možnosť používania zamazávania chyby , tak aby sa chyby nefixovali ako správne napísané slová • pre rodičov urobiť prehľad , ktoré pravidlo treba ešte docvičovať
- umožniť používanie IKT na písanie
- žiaci s VPU sa chybami neučia, chybné tvary fixujú

Námety na vyučovanie cudzieho jazyka starších žiakov s VPU:

- Žiak s VPU môže zvládnuť cudzí jazyk za predpokladu, že je jedinec intelektovo bezproblémový
- Veľmi záleží na učiteľovi cudzieho jazyka aké použije formy, metódy vyučovania
- Žiaci s poruchou sluchovej percepcie majú vo vyučovaní anglického jazyka ťažkú situáciu
- Na vyučovaní zaviesť jednoduchosť a systém
- Osvedčila sa materská metóda – učenie sa nových slov v konkrétnej situácii
- Učiť sa slovíčka každý deň, opakovať často nové slovíčka
- Slovíčka písať na kartičky a triediť na naučené a nenaučené
- Na učenie používať okienko na izolovanie slovíčka od ostatných
- Spájať slovíčko s obrázkom predmetom, frázy s dejovými obrázkami
- Princíp signál-odpoveď: k cudziemu slovíčku v priebehu učenia priradovať slovenské slovo
- Učiť sa menšie počty slovíčok na jedenkrát
- Spájať písanie a hovorenie, zapájať nové slovíčka do jednoduchých viet s častým opakovaním
- Používať diktafón
- Učiť sa rytmizované texty - básničky, piesne
- Slovíčka, ktoré sa mýlia písať vedľa seba a učiť sa ich „ohmatať“ zrakom
- Zamerať sa na konverzáciu a sluchovú podobu jazyka, ovládanie základnej slovnej zásoby, praktické využitie jazyka v živote - nevyžadovať od žiaka doslovný preklad - ponechať dlhší čas na osvojenie nových pojmov, slovných spojení - v písomnom prejave umožniť fonetické písanie slov (píš ako počuješ)

Námety na vyučovanie odborných predmetov u starších žiakov s VPU:

- Pri učení sa rozčleniť text v učebniciach a v zošitoch
- Učebný text zvýrazňovať, triediť, kľúčové informácie vypisovať, využívať po dohode diktafón, učenie sa nahlas
- Pri skúšaní – testové formy, doplňovanie textu, dopisovanie do tabuliek, schém,
- Poznámky – grafická forma
- Pri písomnom hodnotení hodnotiť to čo žiak stihol, odpoveď doplniť ústne
- Dysgrafia nenechať robiť dlhé poznámky
- U dyslektika – spätná väzba na pochopenie učiva
- U dysgrafia nehodnotiť grafickú úpravu písma a rysovania
- Ťažisko hodnotenia – správny obsah a postup písomnej odpovede, nielen výsledok

Námety na vyučovanie matematiky, fyziky, chémie:

- pri oslabení sluchovej pamäti zadávať príklady zrakovou cestou
- umožniť používať názorné pomôcky - kontrolovať nielen výsledok, ale aj správnosť postupu - overiť si ústne teoretické ovládanie učiva – vzorce, postupy, algoritmy
- pri výučbe postupovať po malých krokoch, častiach
- umožniť žiakovi pomocné výpočty - pri sčítaní a odčítaní tolerovať písomné počítanie aj pri ľahkých úlohách (aj tam kde sa dá logicky počítať spamäti)
- tolerovať prejavy dyskalkúlie na chémii a fyzike, pri výpočtoch častejšie opakovať staré učivo - umožniť používanie tabuliek so vzorcami
- pri dysgrafii tolerovať zníženú kvalitu rysovania, v technických predmetoch, zníženú úpravu a nepresnosť
- tolerovať špecifické chyby plynúce z poruchy, t.j. zámény tvarovo podobných čísel, zámena postavenia čísla v číslici, zámény čitateľa, menovateľa, posun čísel pri písomnej numerácii, zámenu matematických operácií
- pri riešení príkladov upozorniť na chybu hneď, aby si žiak neupevňoval nesprávny postup, vracat sa k tomuto typu príkladov častejšie
- skontrolovať nielen výsledok, ale aj správnosť postupu pri vypracovaní úlohy
- umožnenie používania matematických prehľadov a tabuliek, kalkulačky ako kompenzačnej pomôcky

VPU tvoria pestrú škálu z dôvodu rôznych typov a aj stupňov a po diagnostike by mali byť odporúčané najvhodnejšie postupy práce v jednotlivých predmetoch, do ktorých sa VPU premietajú. Nižšie uvedené metodické postupy nemusia byť všetky vhodné pre všetka deti, pri každom žiakovi sa vyberú a odporúčajú tie, ktoré žiak potrebuje na to, aby dokázal napredovať vo vzdelávaní.

Vhodné postupy pri práci so žiakmi s VPU:

- Uvedomiť si, že žiaci s VPU často odolávajú bežným pedagogickým postupom - vhodné je používanie efektívnej stratégie edukácie pre porozumenie a fixáciu preberaného učiva a individuálny prístup
- S danou témou pracovať v rozsahu, ktorý je primeraný veku a mysleniu žiaka
- Nové a odborné pojmy vždy vysvetľovať a objasňovať v rôznych súvislostiach, nadväzovať na skúsenosti žiaka
- Využívať názorný materiál a poskytnúť žiakovi možnosť manipulácie s ním
- Nové učivo usporiadať po krokoch a dodržiavať postupnosť od jednoduchého k zložitejšiemu
- Poskytnúť žiakovi dostatok možností na precvičovanie a osvojenie učiva a rešpektovať jeho tempo i osobitosti
- Priebežne si overovať ako žiak porozumel učivu alebo úlohe
- Otázky a úlohy zadávať tak, aby žiak mohol odpovedať jednoznačne
- Uprednostniť ústnu formu overovania vedomostí, deťom s dysortografiou vyhovuje ústne skúšanie
- Žiaci s VPU by mali využívať ergonomicky tvarované perá z dôvodu správnej fixácie úchopu písacieho náčinia
- Využívať dlhší čas zošity s pomocnými linajkami, ak je to potrebné
- Umožniť používať dieťaťu tabuľku s abecedou s tlačenými aj písanými tvarmi, tiché diktovanie si pri písaní
- Žiaci s VPU majú problém s diakritikou, viesť ich znamienka dopĺňať okamžite po napísaní jednotlivých grafém
- Žiaka netreba nútiť ku každodennému dlhému odpisovaniu akýchkoľvek textov, alebo toho, čo nestihlo na hodine, treba písať len to podstatné z učebnej látky
- Nenechávať žiaka písať dlhé zápisy, často nie sú ani použiteľné k tomu, aby sa z nich dieťa učilo; využívať podčiarkovanie dôležitého v učebnici alebo vopred pripravenom texte
- Chyby v písomnom prejave si overovať aj ústnou odpoveďou
- Rozlišovať chyby súvisiace s poruchou (špecifické) - vynechávanie písmen, interpunkčných znamienok, použitie i/y v slovách so slabikami di-ti-ni/dy-ty-ny atď.) a chyby nešpecifické - ich pomer (napr. 6 špecifických chýb, 1 nešpecifická). Chyby nemajú demotivovať, ale informovať o tom, čo si treba ešte precvičiť a na čo si treba dať pozor!

- Žiaci trpiaci dysortografiou mávajú v diktátoch najvýraznejšie problémy, preto je vhodné zvážiť rozsah, náročnosť a spôsob hodnotenia diktátu
- Vhodné je diktát vopred precvičiť napr. formou domácej úlohy; pred vlastným písaním diktátu ešte raz precvičiť „kľúčové“ slová - ústnou formou alebo pripraviť diktát v alternatívnej podobe - formou doplňovačky, pred písaním je vhodné upozorniť žiakov s VPU na precvičované gramatické javy
- Učiteľ môže využívať aj prispôsobené diktáty – diktát komentovaný-(dieťa si nahlas komentuje a zdôvodňuje gramatické javy), diktát „milosrdný“ - učiteľ povie počet chýb a dieťa má možnosť si ich vyhľadať a opraviť, „STOP diktát“ – keď sa blíži pravopisne náročné slovo, učiteľ povie STOP a dieťa ešte pred písaním ústne odôvodní pravopis a až potom slovo napíše
- Diktáty po odporúčaní poradenského zariadenia neklasifikovať známku, (známkou je vhodné hodnotiť len v prípade, ak sa žiakovi diktát „podaril“), využívať slovné hodnotenie, vyčíslenie chýb, prípadne vyčíslenie správne napísaných slov, porovnať výkon žiaka s predchádzajúcim výkonom, oceniť aj snahu
- Žiaka nenútime opravovať diktát klasickým spôsobom, zavedieme mu zošit na evidenciu chýb, kde predpíšeme slovo správne – rodičia aj dieťa tak ľahšie získajú prehľad o tom, v čom dieťa najčastejšie robí chyby a môžu slová pri domácej príprave precvičovať; robíme tak aj preto, že pri klasických opravách sa stáva, že dieťa stále opakuje rovnakú chybu, a tým si fixuje nesprávny tvar slova
- Uvedomiť si, že VPU sa prelínajú všetkými ostatnými vyučovacími predmetmi.
- Pri písomných prácach nehodnotiť pravopis, zamerať sa na obsah a správnosť odpovedí
- Poskytnúť dostatok času pri plnení zadaných úloh a rešpektovať tempo práce
- Pri písomných prácach môžeme zadať žiakom s VPU menej úloh a čas rovnaký ako pre intaktných spolužiakov, prípadne rovnaký počet úloh ale s predĺžením časového limitu na ich vypracovanie
- Zadávať žiakom s poruchou učenia úlohy, ktoré sú schopní splniť
- Je potrebné každodenné cvičenie oslabených funkcií. (využívať jednu aktivitu s viacerými obmenami, pretože len dlhodobá a systematická práca prináša nápravu oslabenej funkcie)
- Potrebný je individuálny prístup, využívať aj prácu vo dvojiciach, v skupine, aby sa žiak necítil izolovane
- Oboznámiť rodičov s vhodnými technikami nápravy, aktivitami, ktoré môžu realizovať aj doma
- Vhodné je zopakovať žiakovi zadanie úlohy a je potrebné sa uistiť či žiak porozumel zadaniu úlohy
- Každá aktivita by mala byť vhodne motivovaná, pretože účinná taká aktivita, pri ktorej pracuje s radosťou
- Využívať písanie na počítači, umožniť žiakovi používať písmo v tlačenej forme
- Vynechať alebo aspoň obmedziť časovo limitované (tzv. päťminútovky) úlohy
- Pri písomných prácach je dôležité kombinovať písané úlohy s doplňovačkami
- Opis a prepis viac kontrolovať preto, aby nedošlo k vzniku chýb vplyvom nesprávne prečítaného textu
- Ponechať žiakom dostatok času na kontrolu napísaného textu, kontrolu diakritických znamienok
- Dieťa môže písať aj redukovaný text - vynecháva každú druhú vetu textu, má tak možnosť dokončiť a skontrolovať si pôvodnú vetu, zatiaľ čo ostatní pokračujú v písaní
- Umožniť žiakovi používať kompenzačné pomôcky - „dyslektické tabuľky a dysortografické tabuľky“, v ktorých sú farebne odlišené gramatické javy a pravidlá, v matematike tabuľky so vzorcami, premenou jednotiek,...
- Tempo dikтовania prispôbiť žiakom s poruchami učenia - žiaci s poruchami učenia majú výrazne pomalšie grafomotorické tempo, preto dikтовaný diktát nestíhajú a bývajú pomalší ako ostatní žiaci
- Ak má žiak pomalé temp, vhodné je poskytnúť mu poznámky v tlačenej verzii, ktoré si nalepí do svojho zošita
- Pri ústnej kontrole diktátu dať žiakom viac času na kontrolu napísaného textu
- U žiakov s VPU sa snažíme oceniť ich snahu pri fixácií a aplikácií ortografických princípov
- Voliť takú formu písomných prác, kde stačí len krátka odpoveď (najlepšie testy s voľbou správnej odpovede), využívať väčší typ písma napr. Arial 14, kľúčové úseky textu označiť zvýrazneným písmom
- Pravidelne kontrolujeme pochopenie zadania úloh (napr. v matematike slovné úlohy), nehodnotíme chyby, ktoré vznikli z nepozornosti, prípadne z nedokonalého prečítania, pochopenia textu
- V matematike je dôležité dávať pozor na zámeny tvarovo podobných alebo zrkadlovo obrátených číslíc (napr. 6-9, 3-8) a na chyby vzniknuté z nedodržania správnej úpravy – napr. posun číslíc pri sčítaní – odčítaní pod sebou (zvlášť u dysgrafikov); oceniť aj správnosť postupu pri vypracovaní úlohy, nielen výsledok
- V geometrii tolerovať zníženú kvalitu a presnosť pri rysovaní
- Tolerantne hodnotiť aj výkony vo výtvarnej, pracovnej alebo telesnej výchove – rešpektovať hlavne problémy v koordinácii pohybov, narušenej jemnej, hrubej motorike, priestorovej orientácii
- V predmetoch, kde je žiak s dyslexiou závislý na čítaní textu (dejepis, zemepis, biológia atď.) vyznačovať žiakovi len najdôležitejšie fakty a naučiť jeho i rodičov takto postupovať pri domácej príprave
- Vo výučbe cudzích jazykov preferovať auditívne vnímanie, sústrediť sa najmä na ústne zvládnutie slovnej zásoby a základných fráz, využívať názorné a dejové obrázky, diktafón a pod.
- Využívať zásadu – „často ale v kratšom rozsahu“
- Spolupracovať a konzultovať so školským špeciálnym pedagógom alebo ŠP poradenského zariadenia (ideálne by bolo každodenné cvičenie oslabených funkcií v školskom alebo v domácom prostredí).

Vo všeobecnosti sa odporúča žiakov s VPU v predmetoch, v ktorých je preukazovanie dosahovaných výsledkov výrazne ovplyvňované konkrétnou poruchou hodnotiť priebežne aj slovné. Toto hodnotenie umožňuje učiteľovi presne popísať pokrok, ktorý dieťa dosiahlo v priebehu štúdia a tým ho motivovať k ďalšiemu zlepšovaniu. Ak sa už použije pri hodnotení klasifikácia, je dôležité vychádzať z individuálneho vzdelávacieho programu.

Dieťa s VPU v škole často negatívne hodnotené, nesprávne posudzované ako neschopné, lenivé a takýmito označeniami býva niekedy častované i zo strany rodičov. To samozrejme ešte viac sťažuje jeho fungovanie a negatívne to ovplyvňuje jeho výkony v učení. Preto je nevyhnutné zmeniť postoje dospelých (rodičov, učiteľov) voči žiakovi a vyvarovať sa nevhodným spôsobom hodnotenia. Úplne zbytočne chcete od dieťaťa s poruchou učenia, aby sa niečo naučilo, ak mu nepomôžete zvládať učivo od začiatku a postupne. Skúste sa zamyslieť nad tým, či by vás bavilo dennodenne vykonávať činnosť, v ktorej zlyhávate a zažívate neúspech. To samozrejme neznamena, že dieťa čítať alebo písať nemá vôbec. Aby ste mu však pomohli zvládnuť činnosť, v ktorej je menej úspešné, musíte vedieť, ako na to - čo je a čo nie je preňho vhodné! Skúste hľadať spôsoby ako pomôcť dieťaťu a spoločne s odborníkmi a pedagógmi sa snažte hľadať spoločnú cestu, ktorá dieťaťu umožní efektívnejšie pracovať, učiť sa a dosahovať primerané výsledky a byť sebavedomejšie a šťastnejšie.

Použitá literatúra:

Michalková, Z.: Specifické poruchy učení na druhém stupni ZŠ a na školách středních, Tobiáš 2004

Jucovičová D., Žáčková H.: Reedukace specifických poruch učení u dětí, Portál, Praha 2014

Fila, S.: Psychologická a speciálně-pedagogická diagnostika dětí so speciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami na stredných školách – deti so špecifickými poruchami učenia, KPPP v Banskej Bystrici, Banská Bystrica 2008

Pokorná, V.: Teorie a náprava vývojových poruch učení a chování, Portál s.r.o., Praha 2010

Pokorná, V.: Vývojové poruchy učení v dětství a dospělosti. Portál, Praha 2010

Zelinková, O.: Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program, Nástroje na prevenci, nápravu a integraci. Portál, Praha 2001

Zelinková, O.: Poruchy učení. Portál, Praha 2003

Mikulajová, M. et al.: Čítanie, písanie a dyslexia s testami a normami, SAL Bratislava 2012

Novák, J.: Vyšetrenie matematických schopností u detí, Bratislava, Psychodiagnostika s. r. o., 1998

Novák, J.: Diagnostika špecifických porúch učenia, Psychodiagnostika, a. s. Bratislava 2002